

HOOFSTUK 1: INLEIDING

1.1 Oogmerk

Die *oogmerk* van hierdie verhandeling is om die baanbrekersrol van Beyers Naudé met betrekking tot die ekumene in Suid Afrika in tydens die tydperk wat strek van 1960 tot 1994 te ondersoek asook die implikasies daarvan vir die kerk in Suid Afrika. Die tydperk wat in die ondersoek betrek word is gekenmerk deur die verdelende en destruktiewe uitwerking van die ideologie van apartheid op kerk en samelewing. Veral die afloop van die Cottesloe-beraad het gelei tot 'n ekumeniese breuk tussen die kerke onderling in die land en in die kerke se verhouding tot die ekumeniese wêreld in die algemeen. Beyers Naudé het nie hierdie ekumeniese breuk as vanselfsprekend aanvaar nie, maar 'n daadwerklike bydrae gelewer tot die beoefening van ekumene en die eenheid van die kerk in Suid Afrika, deur die kerke saam te snoer in die stryd teen die ideologiese magsgreep van apartheid.

In hierdie ondersoek word gefokus op die ontwikkeling van Beyers Naudé se ekumeniese bewussyn, en word klem gelê op die vormende invloede wat 'n rol gespeel het daarin, asook praktiese optrede op die gebied van die ekumene. Sy kritiek op die ideologie van apartheid word ook in ekumeniese perspektief gestel met spesifieke verwysing na ekumeniese projekte wat enersyds die onhoudbaarheid en onhaalbaarheid van die ideologie van apartheid wou beklemtoon, maar aan die anderkant 'n alternatief daarvoor wou stel.

Laastens word Beyers Naudé se baanbrekersrol beoordeel met verwysing na praktiese optrede vir die toekoms.

1.2 Uniekheid en relevansie van die studie

Die *uniekheid* van hierdie studie is dat dit fokus op die wyse waarop Beyers Naudé se ideologiekritiek bygedra het om die kerke in Suid Afrika te inspireer om die dwingelandy van die apartheidsideologie eensyds te opponeer en andersyds alternatiewe vir 'n regverdige samelewing daar te stel. Beyers Naudé se bydrae tot die ekumene in Suid Afrika dien as inspirasie vir die kerk in haar teologie beoefening naamlik dat nie in vasgeloopte situasies en kontekste berus hoef te word nie. Sy ekumeniese rol het 'n seminale invloed uitgeoefen op die ekumenies verdeelde kerk in Suid Afrika en het die kontekstuele aard van die Christelike geloof beklemtoon.

Hierdie studie is verder uniek in die sin dat verskeie bronnemateriaal ondersoek word wat nog nie voorheen ondersoek is nie, soos onder andere die Kerk Jeug Vereniging studietoer, *The Christian Fellowship Trust* en die impak van Naudé se inperking. Die ander navorsing wat gedoen is het of gehandel oor Naudé se verhouding met die NG Kerk, of spesifiek oor die Christelike Instituut. Hier word gedink aan Potgieter se werk oor die verhouding tussen Beyers Naudé en die Nederduitse Gereformeerde Kerk, en die werk van O'Reilly wat gehandel het oor die Christelike Instituut van Suid Afrika in die lig van die kerk-staat verhouding.

Hierdie studie bestudeer Beyers Naudé se rol as ekumeniese baanbreker in Suid Afrika vanaf 1960-1994, en is nog nie voorheen vanuit hierdie gesigspunt aangepak nie. Die tydperk van 1960 tot 1994 was 'n tydperk van ekumeniese isolasie en ekumeniese verwydering tussen die kerke in Suid Afrika. Dit was ook die tydperk waarin die ideologie van apartheid sy hoogbloei beleef het. In hierdie tyd het Beyers Naudé as baanbreker vir die ekumene opgetree en hoop gebring aan 'n verdeelde land en kerkegemeenskap.

Hierdie studie is nuut en relevant, daar dit gedoen word teen die agtergrond van 'n post-apartheid Suid Afrika, waar die gevaar steeds daar is dat die een ideologie naamlik apartheid, vir 'n ander verruil kan word. Dit is nodig om erkenning te gee aan die kritiese ekumeniese rolvervulling van Beyers Naudé om die gewete van die kerk, sowel as ekumeniese brugbouer te wees. Aan die anderkant kan die studie daartoe dien om die kerke en gelowiges weerbaar te maak vir die toekoms, 'n toekoms waarin juis eendragtig saamgewerk sal moet word ter wille van die boodskap van versoening en die geloofwaardigheid van die evangelie, 'n toekoms waarin daar nie in verwydering en isolasie berus kan word nie, juis sake waarteen Naudé hom uitgespreek het.

1.3 Navorsingshipotese

Die *navorsingshipotese* wat die studie sal rig:

In die oorsake van taal, ideologiese, kulturele en ander grense is dit moontlik vir die individuele gelowige, sowel as die kerk, om die gevangenskap van die ideologie-in Beyers Naudé se geval apartheid-te deurbreek, met die oog op die vestiging van 'n regverdige bestel in beide kerk en samelewing in Suid Afrika. Die gevangenskap van die ideologie word deurbreek deur ideologiesekritiek sowel as gehoorsame uitlewing van die eise van die evangelie, onder andere deur hoopgewende projekte wat 'n alternatief bied vir die valse eise en aansprake van die ideologie.

1.4 Begroning van die vakgebied

Die vraag na die begroning van hierdie studiegebied as deel van die missiologiese groep van vakke, met name dan by die Sendingwetenskap, moet beantwoord word. Die onderstaande opmerkings is 'n poging om hierdie vraag te probeer beantwoord.

Die wetenskaplike studie van die ekumeniese proses kry gestalte in die vakgebied Ekumenika. Met die ontwikkeling van die ekumeniese beweging in die twintigste eeu, het die vakgebied as selfstandige studierigting ontstaan en geweldig gegroei in omvang. In meeste teologiese Fakulteite word die belangrikheid en selfstandigheid van die vakgebied vandag erken.

Aan die Universiteit van Pretoria word die vak Ekumene gesamentlik deur die departemente Kerkgeskiedenis en Sendingwetenskap aangebied. Hierdie studie word aan die Departement Godsdiens en Sendingwetenskap onderneem.

Vanuit 'n geloofsperspektief op die betrokkenheid van die wêreld by die koninkryk van God bestudeer die Sendingwetenskap die beweeglikheid van die Christendom te midde van kulture, godsdienste, sosiaal-ekonomiese sisteme en politieke instellings. In die lig van die situasie van die wêreldchristendom is die ekumeniese beoefening van die vak onvermydelik en noodsaaklik. Die ekumeniese beoefening van die Sendingwetenskap sowel as ekumeniese beoefening van die Sendingpraktyk is van die grootste belang vir die kerk (Crafford, D & Gous G 1993:11-15).

Die ekumene kan as 'n "beweging" beskou word, omdat die kerk geroepe is om ernstig daarna te strewen om die eenheid wat tussen gelowiges en die Gees gesmee is, te handhaaf. Die strewen en die beweging kom egter nooit tot 'n einde nie. Die ekumene bestaan uit 'n "soeke" na die ander gelowige of kerk anderkant die begrensing wat gelowiges en kerke van mekaar skei. In die soeke na die ander moet grense oorskry word. Die uiteindelige doel van die hele proses is om die mistieke liggaam van Christus as organisme so sigbaar volgens sy ware aard te laat funksioneer dat dit tot 'n getuigenis kan wees vir die hele wêreld (Crafford, D & Gous G 1993:10). Hierdie soeke na die ander het die ekumeniese strewen van Beyers Naudé in besonder gekenmerk.

Die kerk funksioneer as 'n organisme op aarde wat mense tot bekering moet roep, gemeenskap tussen gelowiges moet bewerkstellig, diens van barmhartigheid moet verrig, moet getuig teen onreg en onderdrukking, en tekens van die koninkryk in hierdie gebroke wêreld moet oprig. Dit kan alleen doeltreffend en tot eer van God geskied indien die eenheidsbeeld in die funksionering van die kerk duidelik na vore kom. Die eenheid van die kerk is van belang vir alle teologiese dissiplines. Daar is egter ook 'n behoefte om die grondslae, teologiese besinning, historiese verloop, en die suksesse en mislukkings van die ekumeniese proses wetenskaplik tot 'n eenheidsstruktuur te verwerk ten einde 'n volledige beeld daarvan te verkry.

Sending is in wese 'n ekumeniese opdrag, omdat dit gegee is aan die hele kerk van Christus op aarde. Die sending waardeur kerke in opposisie teenoor mekaar staan, is in stryd met die boodskap van Christus oor die eenheid van die kerk. Daarom is die ekumeniese beoefening van die Sendingwetenskap en Sendingpraktyk van die grootste belang. Hierdie verhandeling laat die klem val op Beyers Naudé se ekumeniese baanbrekerswerk om die eenheid wat die Gees tussen die gelowiges gesmee het te handhaaf en word derhalwe onder die vakgebied van Ekumenika aan die Departement Godsdiens en Sendingwetenskap onderneem.

1.5 Metodiek

Die metodiek wat in die studie gevolg sal word, is 'n literatuurstudie, gekombineer met persoonlike onderhoude. Daar is buiten die onderhoud met dr Beyers Naudé, ook onderhoude gevoer met dr W Kistner, Prof P G J Meiring, mnr Rudolph Meyer en dr Nico Smith. Elkeen van hierdie persone het vanuit hul besondere milieu 'n bydrae gelewer om die agtergrond van die tydvak waarin Naudé opgetree het te verhelder. Dit was uit praktiese oorwegings nie moontlik om met alle rolspelers wat met Naudé kontak gehad het onderhoude te voer nie. Pogings is aangewend om swart medewerkers soos ds Sam Buti te betrek, maar sonder sukses. Navorsing is onder andere gedoen in die Nasionale Argief van Suid Afrika waar persoonlike dokumente van Beyers Naudé wel opgespoor kon word. Van hierdie bronne was net in dokumentvorm beskikbaar by die Argief en was nie behoorlik geliaser nie, wat die dringendheid van hierdie studie des te meer relevant maak. Enkele bronne is ook deur dr Naudé self voorsien.

1.6 Sleutelterme

In die verhandeling word van verskeie sleutelterme gebruik gemaak. 'n Kort uiteensetting van hierdie sleutelterme word hieronder weergegee.

- Ekumene : Ekumene is daardie beweging waarin elke gelowige en elke kerk as deel van die liggaam van Christus, die ander, aan die anderkant van die taal, kulturele grens, kleur en ideologiese grens soek. Die rede is omdat hy met hulle in gesprek wil tree, met hulle versoen wil wees, met hulle wil saamwerk, met hulle saam die waarheid van die Skrif wil verstaan, en per slot van sake met hulle een wil wees, en deur die ekumene 'n getuienis wil lewer aan die wêreld. In die sesde dekade van die twintigste eeu sien die woord “ekumenies” op alle pogings wat aangewend is tot bevordering, versterking en konsolidering van die godsdienstige, kerklike en maatskaplike eenheid van alle Christene oor die hele wêreld heen.
- Ryk van God : Ekumenisiteit kan ook nie net 'n mities-asketiese dimensie hê in die sin dat die kerk alleen in haar verhouding tot God en die binne-kerklike lewe gesien word nie. In die koninkryk van God gaan dit om God se heerskappy en om die doen van Sy konkrete wil hier op aarde. Vir Beyers Naudé het die koninkryk duidelike implikasies vir hierdie lewe; vir hierdie aardse gemeenskap waar geregtigheid, liefde, vrede en die waarheid heers en waar die menswaardigheid van elke mens erken word, ongeag ras, klas of godsdiens.
- Rassisme: Rassisme kan gedefinieer word as die oordrewe of onewewigtige verering van die eie ras waarin die een groep inherent meerderwaardig as bo die ander beskou word.

Rassisme verloën die effektiwiteit van die versoeningswerk van Christus. Rassisme beweër valslik dat ons ons waarde in rasse-identiteit eerder as in Jesus Christus vind.

- Ideologie : Ideologieë is voorgestelde bloudrukke van die samelewing en sluit 'n aantal strategieë en metodes in waarmee die afstand tussen hoor en doen oorbrug moet word, ten einde 'n gegewe situasie te verander of te handhaaf. Die ideologie doen hiervoor 'n beroep op die massa wat die volk en ras insluit, om aan die realisering van die toekoms mee te werk. Die ideologie, wat gewoonlik in 'n situasie van bedreiging ontstaan, is 'n vervanging van die ware religie, met 'n allesbeheersende doel as die hoogste ideaal, ter bereiking waarvan enige (mags)middel gebruik mag word, norme aangepas, offers geëis en 'n spesifieke vyandsbeeld gepropageer word.
- Ideologiekritiek: Kritiek op die ideologieë vanuit die raamwerk van die evangelie van Jesus Christus.
- Apartheid : Die beleid van apartheid was 'n lewens- en mensbeskouing wat daarop aangedring het dat ons ons identiteit moet vind deur van mekaar af te skei, en tussen mekaar te onderskei. Apartheid was in wese die voortsetting van gebroke verhoudinge, vervreemding en vyandskap tussen rasse en mense.

- Outentieke geloof: Geloof kan nie net in 'n politieke, ekonomiese of sosiale vakuum bely word nie, maar hou verband met die lewe en stryd van Christene van dag tot dag in 'n spesifieke situasie.
- Swart teologie: Swart teologie kan gesien word as die teologiese en intellektuele raamwerk waarbinne die sogenaamde tradisioneel Blanke interpretasie van die evangelie deur Swartmense eenkant geplaas word ten gunste van nuwe interpretasies van Christus en die Bybelse God as Bevryder.
- Bevrydingsteologie: Bevrydingsteologie is 'n interpretasie van teologie vanuit die gesigspunt van die politiek-en sosiaal onderdrukte, waarmee God as aan die kant van die verdruktes verkondig word, en wat hulle aanmoedig om hulself te bevry van verdrukkende magte ten einde vry te wees.
- Kontekstualisering: Die kerk se totale konteks is op die spel wanneer 'n Bybelse teks geïnterpreteer word in soverre dat die interpretasie van 'n teks nie net maar 'n literêre oefening is nie, maar ook 'n sosiale, politieke en ekonomiese oefening. Indien die verkondiging van die evangelie binne 'n bepaalde konteks tot sy reg kom, kan ons wel praat van 'n regmatige kontekstualisering.

1.7 Oorsig

In Hoofstuk 2, in die voorafgeskiedenis, word die vorming van Beyers Naudé se ekumeniese bewussyn bespreek. Die tydvak wat gedek word strek vanaf 1915 tot en met 1960. In hierdie tydvak word aandag geskenk aan sy jeugjare, sy huwelik, asook sy eerste kontakte met die ekumene.

In Hoofstuk 3 word gefokus op ideologie en ekumene. Die tydvak wat gedek word, strek vanaf 1960 tot 1977. Veral word gefokus op die die krisis van Cottesloe en hoe dit Naudé by die skeiding van die weë gebring het. Aandag word ook gegee aan ekumeniese inisiatiewe wat deur Beyers Naudé onderneem is, soos *Pro Veritate*. Spesifiek word ook gefokus op die Christelike Instituut en projekte deur die Instituut onderneem. Beyers Naudé se gesprek met die wye wêreld en die wêreldkerk word onder die loep geneem. Aandag word ook aan die tema van ideologiekritiek gegee.

In Hoofstuk 4 word Naudé se rol as ekumeniese baanbreker in sy eie land bespreek. Die tydvak wat gedek word, strek vanaf 1977 tot 1994. Aandag word gegee aan sy inperking en die impak daarvan. Sy optrede as Algemene Sekretaris van die Suid-Afrikaanse Raad van Kerke geniet aandag. Aandag word ook gegee aan sy bemiddelingsrol en veral sy ekumeniese rol by verskeie Kerkeberade.

Die Sinode van die N G Kerk van 1994 en die bydrae wat hy gespeel het om die N G Kerk se ekumeniese betrekkinge met die Suid Afrikaanse Raad van Kerke te herstel, word bespreek.

Hoofstuk 5 dien as samevatting en beoordeling. Aandag word geskenk aan kontekstualisering en bevrydingsteologie. Beyers Naudé se rol as onderskeidelik ekumeniese denker, ekumeniese leier en ekumeniese praktisyn word bespreek. Waardering en kritiek word ook uitgespreek.